

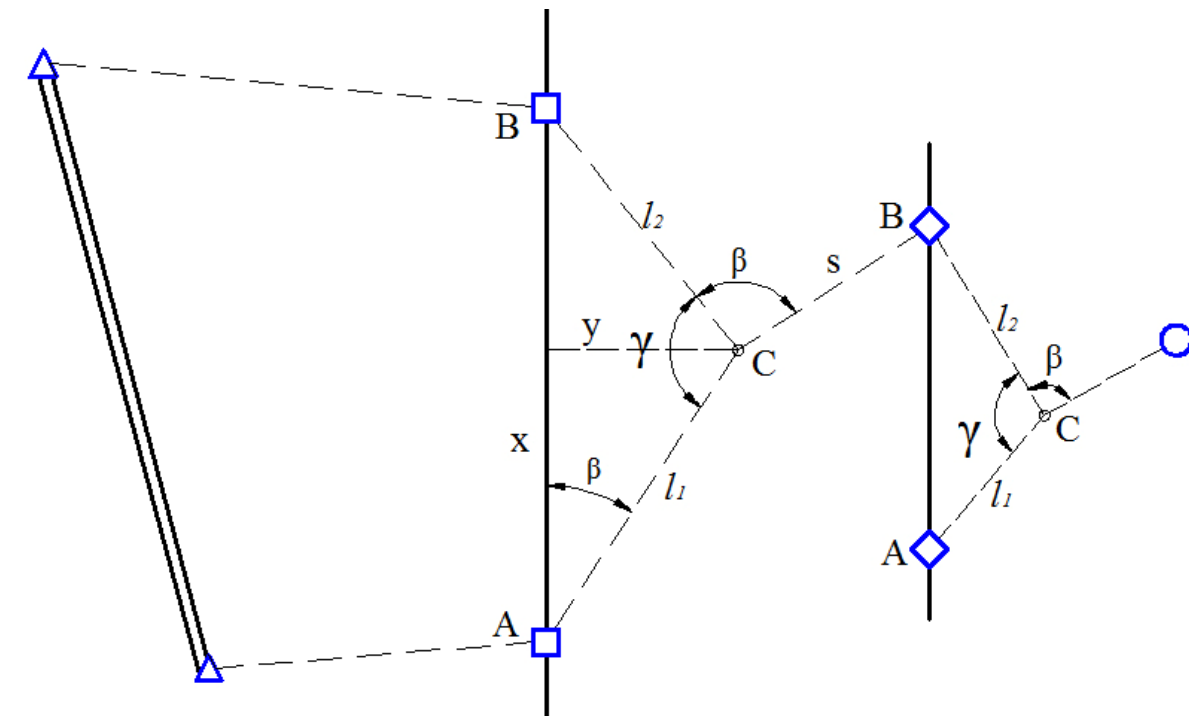
ТЕХНОЛОГІЯ РОЗПЛАНУВАЛЬНИХ РОБІТ І ВИКОНАВЧИХ ЗНІМАНЬ З ВИКОРИСТАННЯМ TPS

© Бурак К.О., 2011

Впервые получены формулы для оценки точности разбивки точек способом измерений относительно базовой линии. Научно обоснованы сфера применения предлагаемого способа и методика работ.

First obtained the formula for estimating the accuracy of stakeout points with the baseline easurement. Using their scientifically valid scope of the proposed method and the technique works.

Постановка проблеми. Теорію розпланувальних [1], чи, згідно з новим нормативним документом [2], розмічувальних робіт розроблялись і вдосконалювались протягом останніх ста років.

- △ – пункти опорної геодезичної мережі
- – пункти розмічувальної геодезичної мережі будівельного майданчика (пункти будівельної сітки)
- ◇ – точки закріплення основних осей споруди (на обносці)
- – точки закріплення будівельних осей (внутрішня геодезична розмічувальна мережа)

Рис. 1. Типова схема розмічувальних робіт з використанням TPS-вимірів відносно базової лінії

Сформульовано основний принцип побудови спеціальних інженерно-геодезичних розпланувальних мереж, який докорінно відрізнявся від основного принципу побудови геодезичних мереж тим, що точність вимірів не знижується, а підвищується у разі переходу від вищого ступеня до нижчого.

На жаль, в новому нормативному документі [2] цей принцип чітко не прописаний. Тому наведемо в дослідному перекладі цитату з [3] “...Якщо в загальному випадку головні осі можуть бути визначені на місцевості з похибкою 3–5 см, а іноді і менш точно, то основні і детальні осі розмічаються з точністю 2–3 мм, а то і точніше.... Після завершення будівництва фундаментів

розмічають і закріплюють монтажні (технологічні) осі...Цей етап вимагає найвищої точності геодезичних вимірів (1–0,1 мм і точніше)". Що стосується особливо останнього етапу, то монтажні осі обов'язково розмічаються тільки від однієї осі, прийнятої за вихідну.

Повністю дотримуючись цього принципу, а також враховуючи можливості сучасних TPS, пропонується розпланувальні роботи на будь-якій стадії вести за типовою схемою (у режимі вимірів відносно базової лінії), яка дає змогу позбутися похибок вихідних даних. У бібліотеках прикладних програм деяких сучасних ЕТ є відповідне програмне забезпечення, яке цей режим підтримує. Проте в літературі відсутні формули для оцінювання точності таких вимірів і, відповідно, наукове обґрунтування сфери і методики їх використання.

Виклад основного матеріалу. Суть схеми, яка пропонується, в такому. На місцевості або на вихідному чи монтажному горизонті розмічається і закріплюється мінімум двома точками А і В вихідна вісь (базова лінія), яка збігається з віссю Х чи Y системи координат, в якій відомі проектні координати точок осей, що необхідно закріпити в натурі (див. рис. 1). Залежно від того, який вид робіт ми виконуємо, це може бути як одна із осей будівельної сітки, так і одна з головних осей будівлі, закріплена на обносці чи основна розмічувальна вісь на вихідному чи монтажному горизонті. У першому випадку ми будемо вести розпланування головних осей споруди, в другому – розмічування будівельних чи монтажних осей.

Оскільки точність взаємного розміщення проектних точок, (точок, що розмічаються) вимагається набагато більшою, ніж точність взаємного положення точок А і В, задаємося координатами тільки точки А і дирекційним кутом лінії АВ, що дорівнює 0^0 або 90^0 залежно від того, як пораховано проектні координати точок. Як правило, початок координат знаходиться в точці А. ЕТ встановлюємо в точці С, найзручнішій для роботи з розмічування об'єкта, і виміряємо відстані l_1 і l_2 та кут γ . Це мінімальна кількість вимірів, за якими ми можемо знайти умовні координати (з початком в точці А) точки С, і саме в такій орієнтації вони подаються в робочих кресленнях :

$$y = l_1 \sin \beta, \quad x = l_1 \cos \beta. \quad (1)$$

Кут β можемо знайти, використовуючи аналітичну залежність, наведену (для розв'язання задачі винесення точки на створ АВ за відсутності видимості по створу):

$$\beta = \arccos \frac{l_1 \sin \gamma}{l_2} - \gamma \quad (2)$$

За формулами (1) і (2) знаходимо координати станції, де встановлено ЕТ. Далі, використовуючи стандартні можливості ЕТ розмічуємо за проектними координатами потрібні точки (осі).

Для доказу того, що і потрібної точності розмічування на всіх стадіях досягають практично з одноразових вимірів, знайдемо СКП визначення величин – m_x і m_y залежно від СКП визначення відстаней m_l та кута m_γ .

Після очевидних, хоча і доволі громіздких перетворень, які ми тут не наводимо з огляду обсягу статті, на основі (1) і (2) одержали:

$$m_y = \sqrt{(l_1 \cos \beta m_l / \rho)^2 + (m_l \sin \beta)^2}, \quad (3)$$

$$m_x = \sqrt{(l_1 \sin \beta m_l / \rho)^2 + (m_l \cos \beta)^2}, \quad (4)$$

де

$$m_l = \sqrt{\frac{a^2}{l_1^2 \sin^2 \gamma} + \frac{a^2 l_1^2}{l_2^2 \sin^2 \gamma} \rho^2 + \frac{l_2^2 (l_2 - l_1 \cos \gamma)^2}{l_1^2 \sin^2 \gamma} m_\gamma^2}, \quad (5)$$

$$a = \frac{1}{1 + \frac{l_1}{l_2 \sin \gamma} - \cos \gamma}. \quad (6)$$

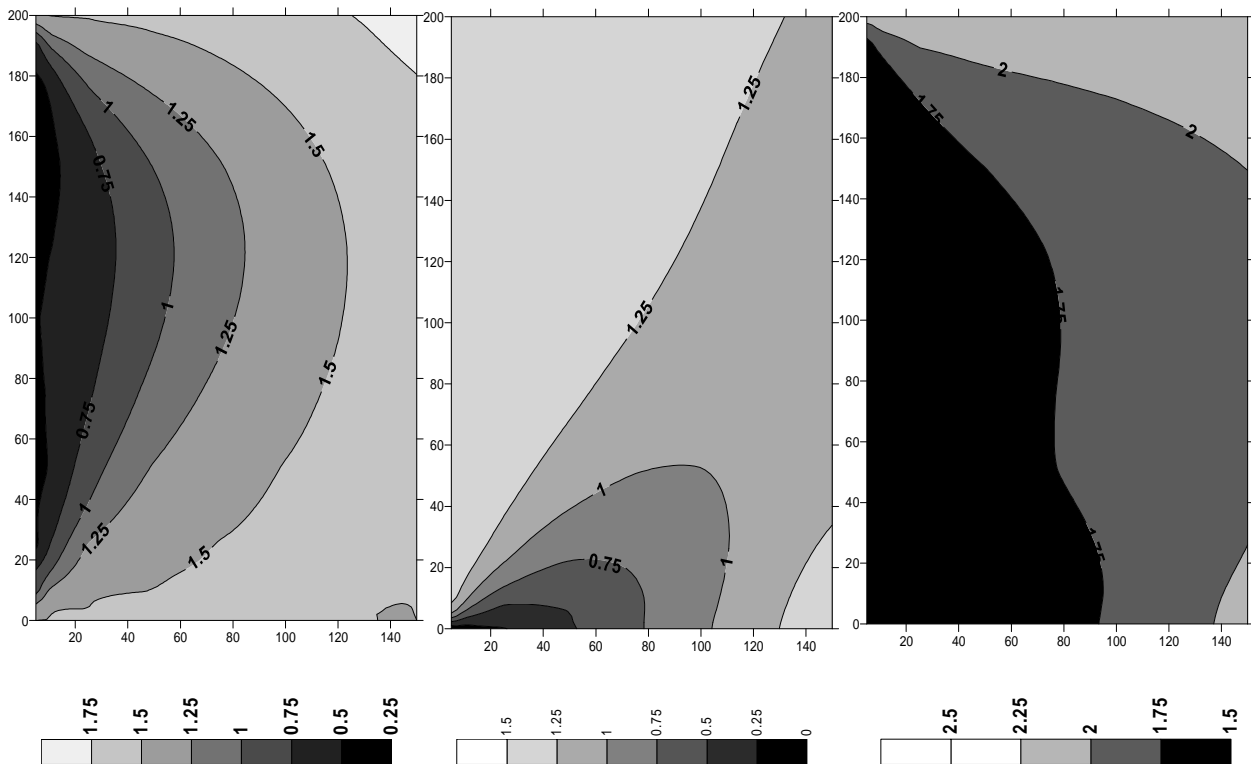

Рис. 2. Значення m_y , m_x і m залежно від положення т.С на будівлі за довжини вихідної осі 200 м

Припустимо, що А і В – пункти, які закріплюють в природі головну вихідну вісь споруди або комплексу споруд, пов’язаних єдиним технологічним циклом, відносно якої розмічуємо і закріплюємо за координатами основні і додаткові осі, знаходяться на віддалі навіть 200м, тобто $X_{т.А}=Y_{т.А}=Y_{т.В}=0$ і $X_{т.В}=200$ м. Значення m_x і m_y , обчислені за формулами (4) і (3) залежно від положення т.С на будівельному майданчику, наведено на рис. 2.

Для побудови рис. 2 використовували таку методику. Для кожного вузла квадратної сітки з кроком 10 м за прямокутними координатами вузла підраховували відстані l_1 і l_2 та кут γ . Потім для знайдених значень за формулами (6), (5), (4), (3) і (7) знаходили відповідні значення m_x , m_y і m . При підрахунку приймали $m_l=0,0015$ м і $m_\gamma=2''$. За одержаним grid файлом в графічному редакторі SURFER будували відповідні контурні карти, використовуючи апроксимацію методом Kriging (див. рис. 2 і 3).

Наприклад, якщо т.С має координати $x = 100$ м і $y = 60$ м, то за рис. 2 знайдемо, що точність визначення $m_y = 1,1$ мм і $m_x = 1,3$ мм і відповідно $m = 1,7$ мм, де

$$m = \sqrt{m_x^2 + m_y^2}. \quad (7)$$

Розрахунки показали, що залежно від положення т.С мінімальні і максимальні значення СКП становлять відповідно

$$m_{y \max} = 1,8 \text{ мм}, m_{y \min} = 0,3 \text{ мм}, m_{x \max} = 1,5 \text{ мм}, m_{x \min} = 0,06 \text{ мм}, m_{\max} = 2,19 \text{ мм}, m_{\min} = 1,50 \text{ мм}.$$

Аналіз також показує, що спосіб забезпечує порівняно високу точність виставлення точок у створі осі, перевірки прямолінійності осі за контрольними точками тощо. Так, якщо інструмент встановлено на відстані до 15м від створу, то за винятком 20-метрової області поблизу точок А і В, можна досягти значень m_y в границях навіть $0,3 \div 0,5$ мм.

Загальна СКП розмічування точок – Mp запропонованим способом дорівнює:

$$Mp = \sqrt{m_{cm}^2 + m_{ET}^2}, \quad (8)$$

де m_{cm} – СКП визначення планового положення станції, з якої розмічують осі, яка знаходиться за формулою (7); m_{ET} – СКП розмічування точки ET способом полярних координат, або в режимі вимірів зі зміщенням. Її відповідні складові визначаються за відомими [2] формулами

$$m_{\Delta x}^2 = \cos^2(\alpha - \beta)m_s^2 + s^2 \sin^2(\alpha - \beta) \frac{m_\beta^2}{\rho^2} \quad (9)$$

$$m_{\Delta y}^2 = \cos^2(\alpha - \beta)m_s^2 + s^2 \cos^2(\alpha - \beta) \frac{m_\beta^2}{\rho^2}, \quad (10)$$

де $m_{\Delta x}$, $m_{\Delta y}$ – СКП визначення координат за відповідними осями; α , β – відповідно, дирекційний кут вихідного напрямку і полярний кут; m_β , m_s – середні квадратичні похибки виміру кутів і довжин.

Для максимального значення, на основі (10) і (9) після нескладних, очевидних перетворень одержимо:

$$m_{ET}^2 = m_s^2 + \frac{m_\beta^2}{\rho^2} S^2. \quad (11)$$

Для того самого двосекундного ET і відстані навіть 100 м, $m_{ET} = 1,8$ мм. Тобто реально навіть з одноразових вимірів розмічувати осі з точністю в границях 2–3 мм. Тому запропонована схема (одна вихідна вісь, закріплена 2 точками) в переважній більшості випадків може повністю замінити зовнішню і внутрішню розмічувальну мережу (за термінологією, прийнятою в [2]) будівлі або комплексу будівель, пов'язаних єдиним технологічним циклом.

У разі відповідальної роботи досвідченого виконавця метрологічно повіреним ET нормативна точність забезпечується автоматично, можливі тільки грубі помилки, спричинені неправильним наведенням на точки А або В (“прострілами”). Для надійного контролю і апріорної оцінки точності слід перевіряти роботи з виносу в натуру точок А і В, виконувати розмічування точок осей мінімум з двох станцій (С) на кожній за даними вимірів, визначати (за теоремою косинусів) довжину лінії АВ, а також обов'язково виконувати контрольні вимірювання відстаней між розміченими точками.

На рис. 3 наведено також дані з визначення m_x , m_y і m залежно від положення т. С на будівельному майданчику за довжини вихідної осі 1000 м. При підрахунку приймали $m_1=0,004$ м і $m_2=2''$. Залежно від положення т.С на майданчику мінімальні і максимальні значення СКП становлять відповідно:

$$m_{y \max} = 4,0 \text{ мм}, m_{y \min} = 0,7 \text{ мм}, m_{x \max} = 4,0 \text{ мм}, m_{x \min} = 0,05 \text{ мм}, m_{\max} = 4,7 \text{ мм}, m_{\min} = 4,0 \text{ мм}.$$

Якщо вважати, що СКП визначення координат точок будівельної сітки у найслабшому місці можуть дорівнювати 10 см, то на будівельних майданчиках розміром до 1 км² будувати будівельну сітку недоцільно, достатньо від пунктів ДГМ винести в натуру одну вісь, закріпивши її 2–4 точками залежно від рельєфу місцевості (враховуючи необхідність забезпечення видимості).

Запропонована схема вже повністю реалізована в ET серії NTS фірми “SOUTH” – прикладна програма “Виміри відносно базової лінії”. Звернемо увагу ще раз на те, що умовні координати точки, в якій встановлено прилад (т. С), можна знайти, не знаючи координат точки В, яка задає вихідну вісь (базисну лінію), а тільки задавшись дирекційним кутом лінії АВ (0°). Це, на нашу думку, робить ідеальним використання такої методики на всіх стадіях розпланувальних робіт, оскільки точність розпланування точки В не впливає на геометричні параметри, а тільки на орієнтування споруди, що виноситься в натуру.

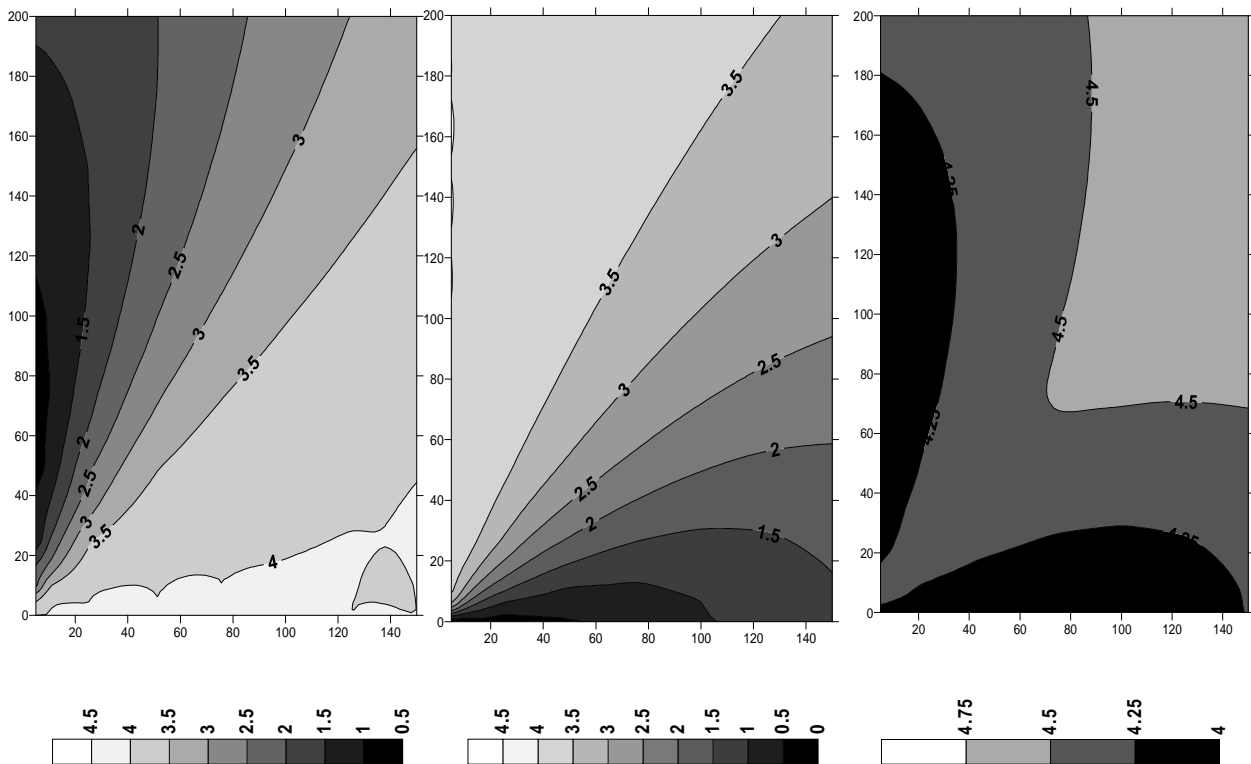

Рис. 3. Значення t_x , t_y і t залежно від положення $t.C$ на будівельному майданчику за довжини вихідної осі 1000 м

Зазначимо також, що ET серії SET фірми “SOKKIA”, на жаль, поки що не мають стандартної програми, яка розв’язує розглядувану задачу, на відміну від серії NTS фірми “SOUTH”. У стандартній програмі ET серії SET базисна лінія повинна задаватись координатами двох станцій, тому необхідно попередньо виміряти відстань АВ з точністю не нижчою, ніж роботи з розмічування і ввести координати $X_t.A=Y_t.B=Y_t.A=0$ і $X_t.B=S_{AB}$, що загалом не складно. Точність одержимо ще більшу, з автоматичним контролем, оскільки ET цього типу вирішують обернену засічку за допомогою прикладної програми, яка урівнює лінійно-кутову мережу.

Висновки. Результати математичного моделювання і експериментальні дослідження підтвердили, що спосіб, в основу якого покладено виміри відносно базової лінії ET, забезпечує потрібну точність розпланування як основних, так і будівельних та монтажних осей, не вимагає створення класичних будівельних сіток.

1. Відуєв М.Г. Інженерна геодезія / М.Г. Відуєв, Д.І. Ракітов. – К.: Держбудвидав УРСР, 1959. – 251 с. 2. ДБН Б В.1.3-2:2010 Система забезпечення точності геометричних параметрів у будівництві Геодезичні роботи у будівництві. 3. Левчук Г.П. Прикладная геодезия. Основные методы и принципы инженерно-геодезических работ / Г.П. Левчук, В.Е. Новак, В.Г. Конусов. – М.: Недра, 1981. – 438 с.